

взаимодействий на социальную совокупность. Хотя предмет и методология социальных наук отличаются от естественнонаучных или компьютерных, некоторые из подходов, используемых в современном социальном моделировании, происходят из таких областей, как например, искусственный интеллект.

Математические модели принятия решений. При принятии решения основной задачей является нахождение оптимального решения. Т.е. решение в наибольшей степени соответствующего цели управляющей подсистемы в рамках имеющейся у нее информации о состоянии среды. Математическая модель принятия решения может представлять собой формализацию некоторой схемы, которая может быть приведена в системном описании.

Математические модели принятия решений можно разбить на два больших класса – оптимизационные и теоретико-игровые. Наиболее общий подход к описанию задач принятия решений формируется на языке систем.

Приведем системное описание задач принятия решений. Пусть имеется некоторая система, в которой выделим управляемую подсистему, управляющую подсистему и среду. При этом управляющая подсистема может воздействовать на объект управления (управляемую подсистему) с помощью различных управляющих воздействий. Состояние объекта управления определяется двумя факторами: выбранным управляющим воздействием со стороны управляющей подсистемы и состоянием среды. Важно то, как управляющая подсистема не может воздействовать на среду и, более того, она, как правило, не имеет полной информации о наличном состоянии среды.

Целью управляющей подсистемы является – перевести объект управления в наиболее предпочтительное для себя состояние. Для достижения этой цели управляющая подсистема может использовать любое находящееся в ее распоряжении управляющее воздействие. Выбор управляющей подсистемой управляющего воздействия называется *принятием решения*. Принятие решения является центральным моментом всякого управления [1,2].

Данные в социологическом исследовании. Представление о данных рассматриваем здесь в связи с развитием специализированных программных средств для гуманитарных приложений. Основным ресурсом развития программных средств для социолога являются высокие технологии. Адаптация современных информационных технологий (интернет-решения, среды программирования, новые форматы данных и т. п.) к задачам вычислительного ассистирования для социолога сама по себе является трудоемким процессом; разработчики таких компьютерных средств не всегда осознают важность модельного выражения собственно гуманитарных проблем. Специалистам по компьютерным технологиям необходимо учитывать методологические принципы социальных наук при создании для них программных средств [3].

Список использованной литературы

1. Математические модели социальных систем: Учебное пособие. Омск: Омский государственный университет, 2000. - 256 с.
2. Высоков И.Е. Математические методы в психологии: учебник и практикум для академического бакалавриата / И. Е. Высоков. – М.: Издательство Юрайт, 2017. – 386 с.
3. ru.wikipedia.org

ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARIDA KORRUPSIYAGA QARSHI TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOIIY-FALSAFIY TUSHUNCHALARNING AHAMIYATI

Xojaev Zuxriddin Xayrullaevich,
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqola ichki ishlar organlari xodimlarida korruptsiyaga qarshi fikrlashni rivojlantirishda ijtimoiy-falsafiy tushunchalarning rolini o'rganadi. Muallif korruptsiya va uning sabablarini tushunishda falsafiy va sotsiologik yondashuvlarning ahamiyatiga e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: korruptsiyaga qarshi fikrlash, ijtimoiy-falsafiy tushunchalar, mentalitetni shakllantirish.

Kirish. Korruptsiya davlat rivojlanishi uchun eng jiddiy tahdidlardan biri bo'lib, adolat tamoyillariga putur etkazadi, jamoat institutlarini qoralaydi va fuqarolarning hokimiyatga bo'lgan ishonchini pasaytiradi. Ushbu yovuzlikka qarshi kurashda huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari, xususan, ichki ishlar organlari xodimlari muhim rol o'ynaydi. Biroq, korruptsiyaga qarshi muvaffaqiyatli kurashish nafaqat qat'iy qonunlar va ularni amalga oshirish choralarini, balki xodimlarning fikrlash va xatti-harakatlarini o'zgartirishni ham talab qiladi. Ijtimoiy-falsafiy tushunchalar ichki ishlar organlari xodimlarida korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi[1]. Ushbu maqolada korruptsiyaga qarshi kurashda xodimlarning pozitsiyasini shakllantirishga qanday tushunchalar va qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqiladi.

Korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishga ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy-falsafiy tushunchalarning asosiy jihatlaridan biri bu axloq va axloqdir. Korruptsiyaga qarshi kurashning asosi noqonuniy va axloqsiz harakatlarning qabul qilinmasligiga ishonishdir. Immanuel Kantning kategorik imperativi yoki Jeremi Bentamning utilitarizmi kabi falsafiy va axloqiy tushunchalar xodimlarning adolat va jamiyat farovonligi tamoyillariga asoslangan harakatlarining ahamiyatiga e'tibor qaratadi. Adolat va tenglik tushunchalari korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari korruptsiya qonun oldida tenglikni buzilishiga olib kelishini va jamiyatda imtiyozli sinflarni yaratishini bilishlari kerak[2]. Adolat haqidagi falsafiy asarlar, masalan, jon Roulzning jamiyatdagi huquq va majburiyatlarni adolatli taqsimlash sifatida adolat haqidagi asarlari xodimlarga barcha fuqarolar uchun adolatni ta'minlash nuqtai nazaridan korruptsiyaga qarshi kurash muhimligini tushunishga yordam beradi.

Ijtimoiy-falsafiy tushunchalar, shuningdek, o'z-o'zini takomillashtirish va xizmat etikasi muhimligini ta'kidlaydi. Ichki ishlar organlari xodimlari o'zlarini nafaqat qonun ijrochilari, balki ijtimoiy adolat va tartib himoyachilari sifatida ham ko'rishlari kerak. Suqrot, Aflotun va Aristotelning asarlari kabi jamiyatga bo'lgan burch va sadoqat haqidagi falsafiy risolalar xodimlarni o'zlarining kasbiy faoliyatiga nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'lishga ilhomlantirishi mumkin. Ijtimoiy-falsafiy tushunchalar, shuningdek, jamoat ishonchi va huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining qonuniyligi muhimligini tushunishga yordam beradi. Korruptsiya fuqarolarning hokimiyat va huquq-tartibot institutlariga bo'lgan ishonchini pasaytiradi, bu esa beqarorlikka olib kelishi mumkin va jamiyatlar[3]. Tomas Xobbs va jon Lokkning asarlari kabi ijtimoiy kontraktillikka oid falsafiy ishlar ichki ishlar organlari xodimlariga qonunlarga rioya qilish va jamiyatning o'z faoliyatiga ishonchini saqlab qolish muhimligini tushunishga yordam beradi.

Korruptsiya zamonaviy jamiyatlar duch keladigan asosiy muammolardan biridir. Bu fuqarolarning hokimiyatga bo'lgan ishonchini pasaytiradi, adolatni buzadi va davlat boshqaruvi institutlarining tanazzulga uchrashiga olib keladi. Korruptsiyaga qarshi kurashning ahamiyati, ayniqsa, ichki ishlar organlari xodimlarining faoliyati jamiyatdagi xavfsizlik va qonuniylikka bevosita ta'sir ko'rsatadigan huquq-tartibot sohasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Korruptsiyaga qarshi samarali kurashning asosiy omillaridan biri bu huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarida korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishdir. Bu nafaqat korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha bilimlar to'plami, balki demokratik jamiyat qurilayotgan qadriyatlarni chuqur anglashdir. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy-falsafiy tushunchalar muhim rol o'ynaydi.

Bunday tushunchalardan biri bu ijtimoiy shartnoma. Ushbu g'oyaga ko'ra, inson ongli ravishda jamiyatga kiradi, u erda u ma'lum me'yor va qoidalarga rioya qilishni o'z zimmasiga oladi va buning evaziga o'z huquq va erkinliklarini himoya qiladi. Ijtimoiy shartnomani

tushunish huquqni muhofaza qilish organlari xodimlariga jamiyatdagi rolini va ularning faoliyati uning farovonligi uchun muhimligini tushunishga yordam beradi[4]. Bu jamiyat oldida mas'uliyat hissini shakllantirishga yordam beradi va korruptsiya vasvasasiga to'sqinlik qiladi. Yana bir muhim ijtimoiy-falsafiy tushuncha adolatdir. Bu qonuniylik va qonun oldida tenglik uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Adolatni tushunish huquqni muhofaza qilish organlari xodimlariga qonuniylikni ta'minlash va korruptsiyaga qarshi kurashda ularning roli muhimligini tushunishga yordam beradi. Ular o'zlarini nafaqat qonun ijrochilari, balki jamiyatdagi adolat himoyachilari sifatida ham ko'rishadi.

Bundan tashqari, fuqarolik javobgarligi haqidagi falsafiy g'oyalar korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Fuqarolik javobgarligi jamiyatning har bir a'zosining uning hayoti va rivojlanishidagi faol ishtirokini nazarda tutadi[5]. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari o'zlarining fuqarolik javobgarligini anglab, o'z faoliyatida halollik va shaffoflikka intilishadi, bu esa korruptsiya xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Va nihoyat, muhim jihat qonun ustuvorligi printsipini tushunishdir. Ushbu tamoyil hech kim qonundan ustun emasligini va qonunlar jamiyatning barcha a'zolariga teng ravishda qo'llanilishi kerakligini ta'kidlaydi. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari ushbu printsipga rioya qilgan holda, korruptsion sxemalardan voz kechishadi, chunki ular qonun oldida qilgan harakatlari uchun ham javobgardirlar.

Yana bir muhim tushuncha-bu ijtimoiy mas'uliyat. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari qonuniylikni saqlash va fuqarolarning xavfsizligini ta'minlash uchun javobgardir. Ular qonunlarning har qanday buzilishi va ish vakolatlarini suiiste'mol qilish butun jamiyatga zarar etkazishini bilishlari kerak. Ijtimoiy javobgarlik kontseptsiyasining ta'siri ostida xodimlar o'zlarining xatti-harakatlari katta oqibatlariga olib kelishini va ularning xatti-harakatlari uchun jamiyat oldida javobgar bo'lishlarini anglay boshlaydilar. Ijtimoiy adolatni tushunish ham muhim jihatdir. Korruptsiya ko'pincha jamiyatdagi tengsizlik va adolatsizlikning natijasidir. Ichki ishlar organlari xodimlari jamiyat uchun qonun oldida adolat va tenglik muhimligini anglab, o'z vazifalariga ko'proq mas'uliyat bilan yondashadilar va korruptsiya amaliyotidan voz kechadilar.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, ijtimoiy-falsafiy tushunchalar ichki ishlar organlari xodimlarida korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi degan xulosaga kelishimiz mumkin. Ular qiymat yo'nalishlarini o'zgartirishga yordam beradilarva xodimlarning munosabati, ularni korruptsiya muammosiga nisbatan sezgirroq va unga qarshi turishga undaydi. Ushbu yo'nalishda ishlash tizimli yondashuvni va huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarining kasbiy tayyorgarligi va malakasini oshirish jarayoniga ijtimoiy-falsafiy jihatlarni kiritishni talab qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy-falsafiy tushunchalar ichki ishlar organlari xodimlarida korruptsiyaga qarshi fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular xodimlarga axloq, adolat, jamiyatga xizmat qilish va fuqarolarning ishonchini saqlab qolish muhimligini tushunishga yordam beradi. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari o'rtasida ushbu tushunchalar bo'yicha bilim va tushunchalarni kengaytirish korruptsiyaga qarshi kurash samaradorligini sezilarli darajada oshirishi va jamiyatda qonun va tartibni mustahkamlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Мирзаев, Гиебек, and Комильжон Ниязов. "Ички ишлар органлари ходимларида коррупцияга қарши иммунитет шакллантириш масалалари." *Вопросы совершенствования механизмов противодействия коррупционным рискам в сфере государственного управления* 1.01 (2022): 139-142.
2. Абдулхаев, Абдулхамид. "Ички ишлар органларининг коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолиятининг ҳуқуқий асослари." *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук* 2.10 Special Issue (2022): 144-148.
3. Азизов, Х. Г. "Ички ишлар органларида коррупцияни олдини олиш." *Journal of new century innovations* 29.3 (2023): 12-21.

4. Асланов, Бобур Тухтаевич. "Ички ишлар органлари ходимларида коррупциявий хулқ-атвор шаклланишининг ўзига хос хусусиятлари ва бартараф этиш йўллари." *Journal of new century innovations* 21.2 (2023): 169-173.

5. Хатамов, Рустам. "Ички ишлар органлари ходимлари томонидан содир этилган жиноятларга имкон берган омиллар ва уларни бартараф этиш масалалари." *Общество и инновации* 3.6 (2022): 137-148.

5-6 SINIF ONA TILI TA'LIMIDA O'QUV TOPSHIRIQLARINI TAVSIFI VA TASNIFIGA DOIR METODIK YONDASHUVLAR

Xoliqova Ra'no Musurmon qizi, Toshkent amaliy fanlar universiteti o'qituvchisi e-mail: xoliqova@gmail.com

ANNOTATSIYA

maqolada ona tili o'qitish metodikasida muhim ahamiyatga ega bo'lib borayotgan o'quv topshiriqlarini pragmatik yondashuv asosida takomillashtirish masalasi tadqiq etilgan. Unda 5-6-sinf ona tili darslari misolida o'quv topshiriqlaridan foydalanishning joriy holati va kelajakda yaratilajak o'quv topshiriqlariga namuna va mezonlar tavsiya etilgan. Xulosa qismida o'quv topshiriqlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: o'quv topshiriqlari, pragmatika, pragmatik yondashuv, bilim, ko'nikma va malaka, hayotiy ko'nikmalar, savol, mashq, topshiriq, takomillashtirish

Mamlakatimizda xalq ta'limi sohasini modernizatsiyalash moddiy-texnika bazasini mustahkamlash orqali yosh avlod dunyoqarashini shakllantirishning innovatsion usullarini joriy etish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida "umumiy ta'limni yanada rivojlantirishning eng muhim yo'nalishlaridan biri ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish [2] muqobil yondashuvlarni o'rganishga va ilmiy asoslashga yo'naltirilgan amaliy tavsifdagi ilmiy izlanishlarni rivojlantirish, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish" [3] kabi ustuvor vazifalar belgilangan bo'lib, bu borada umumiy o'rta ta'lim tizimida davlat talablari va o'quvchilarining tayanch kompetensiyalarini shakllantirishda uzviylikni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Respublikamizda so'nggi yillarda ona tili darslarida kreativ fikrlaydigan, ona tili o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarining lingvodidaktik kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirish, o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda ravon ifodalay oladigan, o'zgaralar fikrini anglaydigan barkamol shaxsni kamol toptirish, ona tili ta'lim mazmunining bosh maqsadi sifatida belgilangani, 5-6 sinf o'quvchilarining ona tili darslari asosida lingvodidaktik kompetensiyalarini metodik rivojlantirishning me'yoriy asoslari yaratilgan. Bugungi kunda mustaqil, kreativ fikrlash yoshlar tarbiyasining negizi sifatida mamlakatimizdagi qonun va farmonlar mazmunida o'z aksini topmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" Farmonida "...o'qitish metodikasini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish; xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish" [4;1-b] vazifalari darslarda ona tili ta'lim mazmuni 5-6 sinf o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishga, ularni shaxs sifatida shakllantirishga, hayotiy faoliyatida ta'limiy-tarbiyaviy, madaniy, ma'naviy-ma'rifiy jihatdan yondashib, ongli ravishda faol ishtirokini ta'minlashga asos bo'ladi.

Respublikamizda xalq ta'lim tizimida ona tili ta'lim mazmunini keng joriy etish, yangi Renesans sharoitida 5-6 sinf o'quvchilarining-kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. 5-6 sinf o'quvchilarining ona tili ta'lim mazmunini metodik jihatdan lingvodidaktik kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan, dars jarayonida nutqiy va lingvistik kompetensiyalarni takomillashtirishga olib kelish ko'zda tutilmoqda. Ona tili ta'lim mazmunini o'rganishga qo'yilgan aniq malaka talablari asosida (tinglab tushunish), (gapirish), (o'qish) va